

Голові спеціалізованої вченої
ради Д 26.456.02 в Інституті
вищої освіти Національної
академії педагогічних наук України,
доктору педагогічних наук,
професору В. К. Майбороді

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, доцента, професора кафедри управління
навчальним закладом та педагогіки вищої школи Класичного приватного
університету (м. Запоріжжя)

Сущенко Лариси Олександрівни

про дисертацію **Варецької Олени Володимирівни**

**«Теоретичні і методичні засади розвитку соціальної компетентності
вчителя початкової школи у системі післядипломної педагогічної освіти»,**
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність обраної теми. Компетентна особистість є найбільшою цінністю для будь-якого суспільства. Доля України сьогодні, її майбутнє як ніколи залежить від компетентності її політиків, економістів, діячів науки і техніки, тим більше учителів. Широкомасштабні завдання у ХХІ ст. вирішуватимуть ті, хто сьогодні сідає за шкільну парту. Нині в суспільстві з'явилося нове соціальне замовлення: замість слухняного виконавця, який працює за усталеною традицією, стала вкрай необхідна людина, здатна швидко орієнтуватися в ситуації, творчо вирішувати виникаючі проблеми, це та людина, яка розуміє і приймає всю міру соціальної відповідальності за свої рішення.

Актуалізація потреби в переосмисленні місця і ролі людини в системі суспільних відносин, збагачення її соціальною компонентою обумовлюють необхідність розвитку соціальної компетентності вчителя початкової школи. Сучасна школа потребує конкурентоспроможного педагога з холістичним, продуктивним мисленням, здатного здійснювати соціально-професійну діяльність на високому рівні в умовах постійного вибору, діяти не тільки як хороший виконавець, але і як носій концептуальних ідей розвитку конгруентного освітнього простору.

Варто зазначити, що переосмислення глобалізаційних процесів позначається на всіх рівнях освіти. Не виключенням стала й післядипломна освіта, яка передбачає приведення цієї ж якості освіти у відповідність до потреб соціокультурного розвитку, а підсилення динамічності цих процесів обумовлює

наявність мобільного носія педагогічної професії, який готовий генерувати та впроваджувати нові цінності освіти.

З цього погляду, саме інститути післядипломної педагогічної освіти здатні створити умови для цілеспрямованого, систематичного й безперервного розвитку професіоналізму сучасних учителів.

Тому заявлене дослідження є не тільки актуальним, але й актуально перспективним.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджуються результатами дослідження, здійсненого О.В. Варецькою, і в цілому не викликають сумніву.

Текст дисертації свідчить про те, що авторка добре розуміється на теорії, методології, методах вивчення проблеми, яку досліджує. Наукові положення, висунуті в даній роботі, базуються на глибокому критичному аналізі як традиційних, так і новітніх наукових підходів до аналізу стану проблеми розвитку соціальної компетентності вчителя початкової школи у системі післядипломної педагогічної освіти в широкому контексті.

Обґрунтованою і логічною є структура дисертації, яка презентована вступом, п'ятьма розділами, висновками до розділів, ґрунтовними загальними висновками, списком використаних джерел та додатками, що відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Зміст кожного розділу підпорядковано меті та завданням дослідження, а підсумками є наукові висновки. Текст оформлено відповідно до встановлених вимог, що дає можливість чітко фіксувати новизну підходу авторки до аналізу ключового поняття дослідження. Дисертація вдало структурована, викладення змісту роботи ведеться грамотно, професійно, логічно.

Об'єктом дослідження Олена Володимирівна визначила процес розвитку компетентності вчителя початкової школи, а його предметом – теоретичні і методичні засади розвитку соціальної компетентності вчителя початкової школи в умовах післядипломної педагогічної освіти. Мета цього дослідження полягає в обґрунтуванні та експериментальній перевірці теоретичних і методичних засад розвитку соціальної компетентності вчителя початкової школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Дослідницею визначено 8 основних завдань, що реалізовувались на різних етапах наукового пошуку. Для їх реалізації використовувався комплекс взаємопов'язаних дослідницьких методів, котрі досить докладно схарактеризовано у дисертації та авторефераті.

У дисертації отримано вагомі наукові результати. Оцінюючи дисертаційну роботу за параметром новизни, слід відзначити, що вона є

цілковито очевидною і вбачається, насамперед, у ретельному обґрунтуванні сукупності тих факторів, які складають змістове ядро досить оригінальної, на наш погляд, моделі досліджуваного процесу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що Оленою Володимирівною вперше сформульовано концептуальні засади, запропоновано й експериментально перевірено структурно-функціональну модель комплексного пролонгованого розвитку соціальної компетентності вчителя початкової школи у системі післядипломної педагогічної освіти; розроблено й упроваджено в післядипломний педагогічний процес науково-технологічну систему комплексного пролонгованого розвитку досліджуваного феномену.

Здійснена спроба неупередженого осмислення тих процесів, завдяки яким здобувачка відкриває нові горизонти наукових обґрунтувань необхідності розвитку соціальної компетентності вчителя початкової школи і, які значно розширюють та поглиблюють розуміння природи соціалізації та соціальної активності людини, відкриваючи тим самим нові підходи до діяльності інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Робота вражає не лише титанічною працьовитістю дисертантки, колосальною ерудицією (опрацьовано 978 джерел, з них – 95 іноземною мовою), але й вагомими творчими здобутками й концептуальними авторськими поясненнями ще досить малодосліджених теоретичних позицій у вітчизняній професійній педагогіці. Проте, вважаємо, що в докторських дисертаціях слід більш ретельно аналізувати вже існуючі монографічні роботи з теми дослідження, зокрема непоміченими залишились важливі сучасні наукові доробки П. Ю. Сауха «Сучасна освіта: портрет без прикрас» (2012), С. О. Сисоєвої «Творчий розвиток фахівців в умовах магістратури» (2014), Є. Р. Чернишової «Теорія та практика управління професійним розвитком науково-педагогічних та педагогічних працівників в умовах трансформаційних змін в освіті» (2015).

Автор, на наш погляд, здійснює дійсно багатовекторний аналіз, зокрема наукового фонду з порушеної проблеми. Такий підхід, на наше переконання, є найбільш конструктивним. У такий спосіб Олені Володимирівні вдалося розширити наукові уявлення про феноменологію розвитку соціальної компетентності, а також досить умотивовано окреслити власну дослідницьку позицію щодо змістового наповнення понять «соціокультурна детермінанта», «соціальна компетентність учителя початкової школи», «розвиток соціальної компетентності учителя початкової школи», «розвиток соціальної компетентності учителя початкової школи у системі післядипломної педагогічної освіти».

Слід вказати на високий рівень логіки наукових пошуків здобувачки: від встановлення сутності досліджуваного явища, виявлення його функціонування в різних сферах педагогічних і соціокультурних проявів людини вона переходить до визначення перспектив їхнього використання у післядипломній

освіті. Олена Володимирівна концептуалізує матеріал за рахунок його узагальнення та систематизації.

Разом із тим, ми вважаємо:

по-перше, наукове обґрунтування особливостей соціально-психологічної характеристики розвитку особистості з урахуванням поглядів В. М. Бехтерева, В. С. Мерліна, А. В. Петровського, В. В. Радула, В. О. Ядова більш доцільно подати в концепції дослідження;

по-друге, деякі сформульовані у дисертації висновки повторюють положення, які вже відомі. Це стосується, зокрема, аналізу методологічних підходів науковців, результатом якого має стати зрозумілим, яка концепція чи теорія прийнята за основу, чим авторське розуміння або визначення відрізняється від уже прийнятого в педагогічній науці;

по-третє, у текстовій частині роботи інколи домінують такі конструкти, як «проведено», «використано», «застосовано», «створено», не даючи при цьому ґрунтовного якісного аналізу результатів розвитку досліджуваного феномену. Не знайшли відображення і виявлені дослідницею особистісні ставлення та почуття вчителів початкової школи до процесу розвитку їхньої соціальної компетентності.

Інноваційний підхід до розуміння дослідницею об'єктивної необхідності такого наукового пошуку в дисертації набирає сили в її намаганні спрямувати освітнє середовище на розвиток соціальної компетентності вчителя початкової школи в інститутах післядипломної педагогічної освіти.

До незаперечних досягнень даного дослідження слід віднести органічну єдність викладу основного матеріалу у повній відповідності з авторською концептуально-методологічною позицією.

У такий спосіб здобувачка й забезпечує належну наукову аргументацію сукупності тих шляхів, за яких підвищується ефективність досліджуваного процесу. Йдеться про системну імплементацію науково-методичного забезпечення розвитку соціальної компетентності вчителя початкової школи в умовах післядипломного педагогічного процесу.

Заслугове на увагу запропонована структурно-функціональна модель розвитку соціальної компетентності вчителя початкової школи у системі післядипломної педагогічної освіти (с. 220-222). На нашу думку, цю модель можна творчо використовувати для розроблення навчально-методичних комплексів на різних етапах організації навчального процесу як в інститутах післядипломної освіти, так і в педагогічних ВНЗ. Разом із цим, видається недоцільним в описі структурно-функціональної моделі комплексного пролонгованого розвитку соціальної компетентності вчителя початкової школи у системі післядипломної педагогічної освіти (п. 3.3) розкриття змісту та особливостей формувального етапу експерименту.

Ми дійшли висновку, що О.В. Варецька досконало володіє методами наукового педагогічного дослідження. У 15-ти узагальнюючих таблицях представлено основні дослідницькі результати.

Проте, зазначимо, що:

– подані в п. 5.1 дисертації результати констатувального етапу експерименту було б логічно розмістити у розділі 2 «Діагностико-педагогічні основи моніторингу стану розвитку соціальної компетентності вчителя початкової школи», визначивши на їх основі критерії, показники й рівні розвитку досліджуваного явища;

– невиправдано малою за чисельністю є ЕГ вчителів (65 осіб) на противагу КГ (584 особи).

Необхідно також відмітити якісне літературне оформлення тексту наукового дослідження та додатків до нього, відповідну системність викладу результатів його проведення.

Вірогідність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій

Вірогідність одержаних автором наукових результатів не викликає сумніву, оскільки вони цілком адекватні суті та конкретним завданням дослідження, досягнуті завдяки системному використанню комплексу взаємопов'язаних дослідницьких методів і ґрунтовній джерельній базі. Одержані дисертантом результати достатньо переконливо представлено у висновках до розділів та загальних висновках, які відповідають найважливішим положенням рецензованого дослідження та поставленій меті.

Що ж стосується загальних висновків до дисертації, то вони в цілому відображають одержані дослідницькі результати на теоретичному й практичному рівнях. Водночас привертає увагу те, що окремі висновки викладено досить лаконічно (наприклад, пункти 3, 4).

Матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію, обговорювалися на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях.

Завдяки концептуалізації соціальної компетентності та виявлення її особливостей розвитку й закономірностей, дана дисертація має практичне значення для розвитку педагогічної науки. Результати дослідження можуть бути використані при розробленні нормативних документів, навчальних програм, упровадженні алгоритмів моніторингового дослідження зазначеного феномену.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях

Зміст автореферату повністю відповідає основним положенням дисертації. Основні результати дослідження висвітлено у 71 публікації, серед яких: одна монографія, чотири науково-методичних посібники (один – з грифом МОН України); чотири навчально-методичних посібники та один навчальний посібник (усі – з грифом МОН України); чотири навчальні програми (дві – з

грифом МОН України; одні науково-методичні рекомендації; 23 статті у наукових фахових виданнях України (з них 3 – включено до міжнародних каталогів наукових видань і наукометричних баз) та 6 – у наукових зарубіжних виданнях, 8 статей у збірниках матеріалів наукових конференцій (з них дві – у зарубіжних) та 3 статті, що додатково відображають результати дослідження, 16 тез доповідей з достатньою повнотою відображають основні положення й висновки дисертації та цілком відповідають встановленим вимогам.

Обсяг і зміст дисертації показують, що робота є самостійним дослідженням, виконаним на високому науковому рівні, і свідчать про професійну зрілість автора.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника»

Дисертація Олени Володимирівни Варецької є завершеною самостійною фундаментальною науковою працею, результати якої є перспективними і мають важливе соціально-культурне значення. Автореферат відображає основний зміст наукового пошуку та його кінцеві результати.

Дисертаційна робота «Теоретичні і методичні засади розвитку соціальної компетентності вчителя початкової школи у системі післядипломної педагогічної освіти» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (пп. 9, 14, 12 і 13), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор – Варецька Олена Володимирівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
доцент, професор кафедри управління навчальним
закладом та педагогіки вищої школи
Класичного приватного університету
м. Запоріжжя

Л.О. Сущенко

Перший проректор

Handwritten signature of L.O. Suschenko.

О.В. Покатаєва

Підпис Сущенко Л.О. засвідчую
Начальник відділу управління персоналом
Класичного приватного університету
29 " 09 " 2015 р.
підпис